

RIJEČ BOŽJA I SUVREMENI ČOVJEK

Ljudevit Rupčić

Biblija i kateheza

Bez obzira kakva je reakcija svijeta na Crkvu, ona je uvijek određena stajalištem i djelatnošću Crkve. Što god Crkva radi ili ne radi odjekuje na razne načine u cijelom svijetu. Indiferentizam — jedna od najpodmuklijih reakcija svijeta prema Crkvi — koji na prvi mah izgleda nevin, jer ne prolijeva krv, vrlo je opasan. On se obično pripisuje ljudskoj zloći, ili nemarnosti. Pa kad bi i bilo tako, problem ne bi bio riješen. Ostaje pitanje: Što je tome podloga, uvjet, poticaj ili razlog? Možda je to katehiziranje, a ne samo nekatehiziranje; možda nesuvremenost propovijedanja, a ne samo nepropovijedanje.

Položaj Crkve u svijetu i odnos s njim zahtijevaju dublju refleksiju o pozivu Crkve ili, točnije, o njezinoj katehetskoj aktivnosti. Zaduženjem da propovijeda Evanđelje svakom stovorenju (Mk 16, 15; Mt 28, 28) Crkva se danas nalazi u posebnom položaju, u kakvu nije bila nikada prije. Bezuvjetnost zapovijedi, s jedne strane, i novost okolnosti u kojima se ta zapovijed mora izvršiti, s druge, traže da se Evanđelje danas propovijeda na nov način. Kriza koja je zahvatila svijet i teologiju može biti vrlo korisna i spasonosna, jer stavlja u pitanje sve što nije solidno ili barem potpuno, nameće razmišljanje i traganje za solidnijim i potpunijim ili barem za suvremenijim. Teologija i kateheza imaju priliku da se pročiste i vrate svojoj izvornosti i svojoj specifičnoj zadaći.

Za razliku od drugih vrsta vjerske pouke kateheza je živo prenošenje riječi Božje suvremenom čovjeku. Ona čini prisutnim ono što je bilo »jednom zauvijek«. Nije neutralna informacija nego svestrana angažiranost koja omogućuje susret čovjeka s Bogom u vjeri. Onoga tko je bez vjere dovodi u nju, a onoga tko već vjeruje uvodi još dublje u nju. Prema tome, kateheza je privilegirano mjesto gdje se sreća Bog koji se objavljuje i čovjek koji mu se u vjeri otvara.

Sadržaj kršćanske poruke

Sadržajem se vjerska poruka veže za cijelo Sveto pismo, jer »što god je nekoć napisano, napisano je nama na pouku« (Rim 15, 4). Izvor i norma te poruke jest povijesni i uskršli Isus Krist. U njemu su otvorena Božja usta i srce čovjeku: da ga poljubi i da mu saopći samoga sebe.» U njemu jedinom ljudska riječ Bogu i o Bogu postaje moguća i realna¹, jer nitko drugi nije vidio Boga, osim jedinorođenog Sina koji ga je objavio (Iv 1, 18). On je Božja Riječ i teofanija. Sadržaj kršćanske poruke vezan je, dakle, za osobu Isusa Krista u njegovu povijesnom i pashalnom očitova-

¹ P. Hitz, *Reflexions sur la théologie en notre temps* (Nouvelle revue théologique, Tournai, 1972, 366).

nju. »Krist je posrednik i punina objave.² On je objava Boga i čovjeka i njihova međusobnog odnosa. Zato sadržaj, struktura, dimenzije i bitne artikulacije kateheze ovise o objavi Isusa Krista. »On je prvorođenac svega stvorenja . . . i u njemu sve subsistira« (Kol 1, 15). U njemu su sva zemaljska i nebeska bića rekapitulirana (Ef 1, 10; Kol 1, 18). U njemu se sve nalazi, iz njega izvire, njim se mjeri i tumači. U njemu je sve darovano (Rim 8, 32) tako da izvan njega nema ni novih istina, ni objava ni darova. Ukratko, Krist je rekapitulacija sve povijesti spasenja i sve stvarnosti.³ Istina o Kristu jest osobno i konačno zajedništvo između Boga i čovjeka koje je Krist ostvario svojim uskrsnućem i eshatološkom puninom. To je apsolutna istina u kojoj je sve rečeno, a ujedno i stvarnost u koju se ulazi vjerom. »Zato je Isus Krist kratka formula vjere, koja sadrži sve drugo«.⁴ Tu Kristovu stvarnost kateheza mora produbiti, interiorizirati i priopćiti. Pri tom ne smije previdjeti činjenicu da je Krist ne samo došao, nego i da će doći. Eshatološka budućnost koju je inaugurirao Uskrs treba da se tek realizira. To će biti dolazak Novog Adama prema kojem se ide. Nakon njegova dolaska kraljevstvo će se predati Ocu i nastupit će stanje kad »će Bog biti sve u svima« (1 Kor 15, 24-28). Zato su religiozne istine eshatološke (istine). To su stvarnosti koje su pred čovjekom. Što je bitno i središnje u objavi mora tako biti i u katehezi. Što je sporedno i marginalno mora također takvo ostati i u katehezi. Sve se, dakle, mora promatrati u svjetlu Krista rassetoga i Uskrsloga.

Pismo i Predaja

Dokumenti su objave *Pismo i Predaja*. Cijela Biblija, posebno NZ prava je kateheza, koja je ujedno riječ Božja. Međutim, »Crkva svoju sigurnost o svemu objavljenom ne crpe samo iz Svetog pisma«,⁵ nego i iz Predaje, koja nije toliko predanje nekog sadržaja, pisane Božje riječi ili istina, pobožnosti i praksa — koliko je proživljena vjera. Kao takva — jer je misterij — nadilazi svaki rečenični izričaj i dopušta mogućnost da se drukčije oblikuje. Bog se i čovjek susreću i jedan drugom predaju u vjeri. Ipak je katehezi potrebna rečenična formulacija jer se radi o povijesnom događaju, koji treba uvijek tako formulirati kako će suvremenici biti razumljiv. Pismo i Predaja ne pružaju katehezi samo sadržaj nego i oblik i metodu. Prva formulacija apostola ostala je norma za sve kasnije. Njima se sav ljudski jezik stavlja u delikatnan položaj da izriče neizrecivo. Stoga su sve formulacije unutar i izvan Svetoga pisma uvijek samo relativne, relativne s obzirom na mentalitet i jezik, relativne s obzirom na misterije Krista, Boga i čovjeka, jer ih nikad ne mogu potpuno obuhvatiti i izraziti. Uvijek je sadržaj veći negoli izražajna sredstva. Tu

² *Dei Verbum*, c. II. n. 2. Rimski katekizam koji je izdao Tridentinski sabor god. 1566. stavlja Krista u središte kršćanske pouke navodeći u svom predgovoru evanđeoski tekst: »Ovo je život vječni: spoznati tebe jedinog pravog Boga i onoga koga si poslao, Isusa Krista (Iv 17, 3)... da vjerujući« ljudi imaju »život unjegovu imenu« (Iv 21, 31).

³ Walter Kasper, *Glaube und Geschichte*, Mainz, 1970, 238.

⁴ Nav. mj.

⁵ *Dei Verbum*, 9.

leži razlog napretku, i to neizmjernom, koji je vezan za istraživanje i uvijek veće i dublje otkrivanje. Uvijek je moguće bolje razumijevanje objave u drugim i prikladnijim kulturnim, religioznim, povijesnim i sociološkim prilikama. Formuliranja prijašnjih naraštaja i izrazi njihove vjere nisu »verige« nego putokazi, nisu konačno nego početno. Ostajanjem pri starijim izričajima blokira se spoznaja, gubi se kontakt sa slušateljstvom, odbacuje dijalog kao temeljno stajalište objave i odnosa između Boga i čovjeka, Božja interpelacija i susret s Bogom.

Treba se vrlo čuvati prividne istine da je isto tako nepromjenljiva i formulacija kao što je nepromjenljiva i njezina istina. Kristova stvarnost neizmjerljivo nadilazi i ono što je čovjek iskusio, što želi, pa i ono što je reklo Sveto pismo. Sve su formulacije Kristova misterija nepotpune. One su tek početak na putu spoznanja i posjedovanja. Tek će se Kristovim dolaskom otkriti što je čovjek, Crkva, povijest i svijet. U Kristu se nalaze neistraživa i neiscrpiva bogatstva (Ef 3, 14-21). To je razlog da se o njemu može uvijek govoriti više i bolje. Svemu je govoru norma apostolska formulacija. Zato je Crkva uvijek nanovo sluša i služi joj, da u nju što više prodre i da je refleksijom probudi. Tu refleksiju treba organizirati i egzistencijalistički vezati za određenu kulturu i vrijeme.

U tom pogledu nema nijedne rečenice o vjeri u Krista koja ne bi mogla biti drukčije formulirana. Kateheza se uvijek nalazi u određenom vremenu i ambijentu. Znanost, umjetnost, literatura, vjera, duhovne, političke brige i preokupacije nužno određuju strukturu svake kateheze. Isto tako, pitanja, refleksije, perspektive određenog ambijenta za nju su uvijek relevantni. To zahtijeva posebnu katehezu kao i posebnu teologiju. Zato teološki pluralizam nije moda, iako to može biti, nego pravo i potreba. Opravdanje se za to nalazi u NZ. Svi pisci, posebno Pavao i Ivan, imaju svoju »partikularnu« teologiju.

Pismu kao dokumentu objave treba u Crkvi vratiti ono mjesto koje mu pripada. Ono je normativ u Crkvi njezina života i djelovanja. »Svako crkveno propovijedanje kao i pobožnost mora dakle biti Pismom hranjeno i vođeno.«⁶ Tim je istaknuta razlika između doktrinalnih izjava Pisma i pastora. Vanjske prilike diktiraju potrebu prilagođavanja riječi Božje određenom momentu. Pismo pri tom služi za normu i »kanon«. Ono, međutim, nema neposredno sve odgovore na pitanja koja suvremen čovjek postavlja iz svoje konkretne, povijesne situacije. Između današnjeg čovjeka i Biblije postoji velika razdaljina koju treba na prikladan način uspješno otkloniti. Pri tome su posebno značajni kultura i jezik. »Bog ne govori 'iz proroka' nego po njima.«⁷ »Objava je prisutna samo u refleksu apostolskog svjedočanstva.«⁸ Ondašnja situacija dala mu je smjer i naglaske. A sama objava impregnirana je osobnošću nadahnutog pisca: Pavlom, Matejem, Ivanom, Markom . . . Neponovljivu situaciju u Korintu ili Efezu Pavao osvjetljuje Kristom: raspetim, uskrsnim, proslavljenim i stalno prisutnim u Crkvi. Tu normu nikad ne mijenja, a sve ostalo mijenja.

•

⁶ *Dei Verbum*, 21; usp. 24.

⁷ Kasper, nav. dj. 189.

⁸ Nav. dj.

Novi zavjet otkriva proces predavanja riječi Božje, u kojemu situacija igra veliku ulogu. Ona utječe na formulacije, aspekte, naglaske i jezik propovijedanja. Isti proces koji je započet u Pismu nastavlja se poslije u životu Crkve. On se mora stalno nastavljati, jer za to ostaje isti razlog. U drugim promjenjenim prilikama treba ljudima kazati što je za njih ovdje i sada spasenje. Oni moraju iz svoje situacije odgovoriti na Božji poziv. Zato im kateheza mora omogućiti pravi osobni odgovor. Druga situacija — drukčije i propovijedanje. To je temeljno u propovijedanju spasenja. Ne smije se nikada zamijeniti norma i ono što je njom normirano. Vjera i izražaj apostola ostaju zauvijek u svim situacijama norma. Ostalo je sve promjenljivo, ali ne kako mu drago. Kateheza nužno pretpostavlja novo slušanje riječi Božje, koje se jedino postiže u Pismu i njegovim čitanjem u Crkvi, uz pomoć Duha Svetoga. Kateheza je biblijska, ili nije ni kršćanska. S druge strane, Pismo se ne može razumjeti izvan Crkve. Ona ga je pisala i ona ga jedina razumije. Zato se njegovo čitanje ne može odvojiti od Predaje i života cijele Crkve.

Izjave, koncepti i formule ne iscrpljuju život vjere. Zato bi pouka bez vjere bila običan fosil. Vjera ima socijalnu strukturu. Ona nije mrtva formula nego živa riječ. Tko će prenositi objavu mora najprije slušati i vjerovati. Nove dimenzije života odrazit će nove formulacije. Prepuštanje i poštovanje apstraktnih istina i njihovih formulacija opasna je idololatrija slova.

Kateheza također mora biti u Duhu Svetom. Novi zavjet svjedoči o progresivnom tumačenju Kristove povijesti. Njegova teologija očituje progresivnu penetraciju i formulaciju Kristova misterija.⁹ Jamac ispravnosti tumačenja toga misterija jest Duh Sveti koji je aktivno prisutan u Crkvi vjernika. Njegova je uloga u njoj za katehezu normativna, jer je on dan Crkvi da je uvede u cijelu istinu (Iv 16, 13-16). Budući da je on dan cijeloj Crkvi da uči svakoga u njoj (1 Iv 2, 20-28), moguće je da su sveci, koji su prožeti bolje Duhom Svetim, sposobniji izraziti Veselu vijest tako da bude pogodnija i efikasnija za suvremeni naraštaj od samo »učenih« i suhoparnih teoloških istina. Osim toga, Duh je obećan svima koji ga mole (Lk 11, 13). Radi habilitacije katehete moraju biti ustrajni u molitvi i zahvaljivanju (Kol 4, 2).¹⁰

Apostolska kateheza ostaje normom svakog kasnijeg katehiziranja, pa prema tome i promjenljivosti ili prilagođavanja. Katehizirati ne znači samo parafrazirati biblijski tekst. Prevađanje je bezuvjetno potrebno, ali ne riječi nego duha. Prije nego će se išta propovijedati valja pitati i biti na čistu: Što Pismo ima dan a s kazati? Prevodilački je proces u Crkvi dubok, temeljan, dinamičan i trajan. »Stvar« mora biti sačuvana, ali na prikladan način prikazana, tako da uvijek bude svježa i »danas«. Kateheza mora služiti tome »danas«, ikako to jasno pokazuje *Ponovljeni Zakon i poslanica Hebrejima*. Božja se objava uvijek odvija u prezentu i tu čovjeka sreća, apelira i angažira. Pri tom se traži veliki osjećaj za »kairos« da bi se pogodilo što i kako izraziti i naglasiti.

⁹ P. Hitz, 381.

¹⁰ P. Hitz, 383.

Prije nego se priđe akciji i adaptaciji, valja biti na čistu sa sadržajem. Kateheza se mora radikalizirati i skoncentrirati na bitno. Mora početi od činjenice da je Krist prorok ljudskog života i smisao ljudske povijesti. Povratak Bibliji, posebno Evanđeljima, kao dokumentu o Kristu ne ide putem arheologije. Evanđelja nisu konfekcijska roba ili konzerva koje se mogu jednostavno konzumirati. To nisu tekstovi koji su pali s neba i govore automatski. Najstarije svjedočanstvo o Evanđeljima naziva ih »uspomene apostola« (Justin). Te uspomene na Krista treba uvijek oživljavati i prenositi na aktivan i osoban način.

Osobna vrijednost Evanđelja

Tko je Bog? — iznova pita današnji čovjek. Odgovarati na to ponavljajući samo otrcane fraze ili kozmološke dokaze iritira ljude ili ih ostavlja ravnodušnima. Boga treba verificirati u povijesti i životu. Iako je »teologija mrtvog Boga« modni krik, ipak je situacija gdje je ta teologija nastala sasvim realna. Danas o Bogu treba govoriti na nov i vjerodostojan način. Bog nije izvan vremena, iako je vječan, ni izvan povijesti i ovoga svijeta, iako je transcendentan. On je prisutan u svijetu i svakidašnjem životu. Jedan od najvećih promašaja modernog kršćanstva sastoji se u tom što Boga i istine o spasenju promatra isključivo »u sebi« (esencijalistički), a ne sa stajališta: što oni znače za čovjeka.¹¹ Svijet bez Boga »samo je reakcija na Boga bez svijeta i čovjeka«. ¹² Današnjeg čovjeka ne zanima toliko »Bog u sebi«, nego upravo biblijski »Bog s nama«. Ni mi ni Biblija ne poznajemo drugoga Boga, osim onoga koji je postao čovjek radi čovjekova spasenja. »Bog je toliko ljubio svijet da je predao svoga jedinorođenog Sina da nitko tko vjeruje u njega ne pogine nego da ima život vječni« (Iv 3, 16). Čovjek je ušao u dinamiku Božje ljubavi kojom Bog ljubi samoga sebe. Mjesto gdje se to događa jest Krist. Tu se čovjek nalazi i tu ga treba promatrati. Tu ga Bog vidi, spasa i proslavlja. O toj intimnoj povezanosti čovjeka s Bogom kateheza treba govoriti jezikom današnjega čovjeka, da bi to on mogao shvatiti i time se pokrenuti. U skladu s pedagogijom polaska, a ne cilja, kateheza mora predočavati vrijednosti ukoliko su osobne, a ne ukoliko su »u sebi«. Tek kad čovjek uviđa da je nešto njegovo pravo dobro i bogatstvo spreman je prodati sve što ima da bi kupio dragocjeni biser (Mt 13, 44). Osobna čovjekova vrijednost mobilizira sve njegove voljne i afektivne moći, jer »gdje je blago ondje je i srce« (Lk 12, 34). Katehetski pristup čovjeku mora se ravnati prema pedagogiji valorizacije, a ne vrijednosti. Treba najprije upoznati čovjekovu tajnu nutrinu da bi joj se kateheza mogla prilagoditi. To se postiže upravo slušanjem drugoga, jer »usta govore onim čega je puno srce« (Mt 12, 34; Lk 6, 45). Nametanje vrijednosti »u sebi« bez obzira na čovjekov interes, potrebu i psihološku dispoziciju, stvara kod čovjeka odbojnost i svjesno odbijanje, jer nitko ne voli biti »koloniziran«, »okupiran« ili »zaposjednut«. To je spontana i sasvim zdrava reakcija slobodnog čovjeka. Stojeći na službi čovjeku, a ne sebi i svojoj profesiji, kateheta mora pripaziti da ne projicira svoje interese,

¹¹ Kasper, 210.

¹² Nav. mj.

svoje akcije, svoje razloge i svoje vrijednosti. Protivno bi moglo biti moralno, ali nikad svrhovito i uspješno.

Bog kao čovjekova vrijednost prisutan je čovjeku u njegovu povijesnom trenutku, a kako je taj uvijek nov, mora i odnos biti nov. Bog je stalno u dijalogu s ljudima; ondje gdje ih zatječe ondje s njima vodi razgovor. Taj je razgovor vrlo impregniran epohom, njezinim mentalitetima, suvremenim idejama i općekulturnom klimom. Čovjek ne polazi od Boga kao od nekog stranca kojega poziva u goste i uvodi u svoju kuću. »Čovjek danas ne pita o Bogu nego o čovjeku, ako još pita o Bogu, onda to još čini idući preko čovjeka«. ¹³ Upravo s pitanjem čovjekova identiteta i njegova određenja vezano je pitanje o Bogu. Dok god se čovjek pita — i upravo zato što pita — o smislu svoga života, dotle je prilika da mu se govori o Bogu. Jer, to pitanje čovjeka uvijek je na neki način pitanje o Bogu. Nitko ne doziva Boga sebi da mu Bog zapovijeda i propisuje ograničenja, koliko ni policajca ni suca. Niti tko zove kući prosjaka da mu čini društvo. U najboljem slučaju udijeli mu milostinju. Tako se čini i s Bogom — ako taj Bog nema ili neće ništa darovati čovjeku, makar bio i ne znam tko i ne znam koliko bogat. Svaka kateheza koja bi propovijedala takvog Boga bila bi »teologija mrtvoga Boga«.

Povijesnost Evanđelja

Mjesto gdje se Bog pojavljuje nije samo Pismo i Predaja nego i svijet i povijest. »Povijest nije samo kontekst objave nego sami tekst«. ¹⁴ Prema tome, »Evanđelje nije nepovijesna nauka«. ¹⁵ Božja riječ nije postala riječ ili fraza nego čovjek. Svugdje gdje se nalazi čovjek u svojoj povijesti nalazi se i Bog. Teologija i kateheza moraju se čuvati da ne zapadnu u ghetto i ne počnu govoriti nekim esoterijskim jezikom. Moraju ostati sa svijetom kao mjestom Evanđelja. Historijsko-kritička metoda pokazuje da je riječ Božja uzimala različite oblike ljudskih riječi. Jedno Evanđelje, koje ima normativno značenje, nalazi se u četiri teološke refleksije. I one i ostala kerigma određene su različitim povijesnim, političkim, kulturnim i nutarnjo-crkvenim prilikama. Drugim riječima, one uvijek imaju »Sitz im Leben«. Po njemu se jedino mogu i razumjeti. Sumarni pogled na crkvenu nauku uopće otkriva njezin apologetski značaj. To pokazuje kako je i koliko različite povijesne prilike usmjeruju. Jedna te ista nauka različito se očituje prema prilikama u kojima se propovijeda. Taj je proces počeo odmah s Crkvom i prati je do danas, a utemeljen je na povijesnom (karakteru Evanđelja kao Božje objave u povijesti.

Za objavu nije važno samo »objektivno«, »vanjsko«, nego i »subjektivna čovjekova povijesnost«, ¹⁶ jer i ona ulazi u konstruktivnost objave. »Mi nikad drukčije ne posjedujemo Evanđelje nego u mediju ljudskih, povijesnih svjedočanstava, ljudske refleksije i interpretacije«. ¹⁷ Ignoriranjem ili zabacivanjem čovjekove suvremene povijesti prekida se kontakt s

¹³ Heinz Zahrnt, *Dieu ne peut pas mourir*, aux éditions du Cerf, Paris, 1971, 88.

¹⁴ Kasper, 213.

¹⁵ Nav. mj.

¹⁶ Kasper, 213.

¹⁷ Nav. mj.

Bogom koji nije šifra za temelj egzistencije nego Bog povijesti. Povijest je način kako dolazi do izražaja Bog i njegova poruka. Božje utjelovljenje pokazuje da je svijet i čovjek mjesto Evanđelja.¹⁸ Jedno Evanđelje zbog svoje povijesnosti u životu postaje — više Evanđelja. Koliko god se može govoriti da je objava s Kristom konačno završena, tako se isto može reći da je s njim konačno započela, jer on je onaj koji je ne samo došao nego i ima doći. »Kao završetak povijesti Krist je ujedno konačan početak. Zbog toga bi se povijesnost Evanđelja krivo shvatila, ako bi se od Evanđelja napravila neka izolirana povijesna veličina prošlosti.«¹⁹ Ona je trajna prisutnost u svijetu i neprekinuti proces. Zato »naša generacija mora pisati svoje vlastito 'peto Evanđelje', Evanđelje za svoje vrijeme. Ako to ne bi učinila, Evanđelje ne bi više donijelo odgovora na pitanje našega vremena.«²⁰

Kršćanstvo je okrenuto prema budućnosti, prema uskrsnom Kristu, u kojega zajedno s cijelim svijetom mora urasti i u nj se obući. Evanđelje koje o tom govori ne može biti neka prošlost nego trajna i živa prisutnost. Ta trajna povijesna prisutnost jest »pneuma« — Duh; on je »način kako je Krist trajno prisutan u Crkvi.«²¹ Prema tome, Evanđelje nije slovo nego Duh. Njegova je povijesnost živa i konkretna povijest. Životno jedinstvo Crkvi daje Duh, koji s jedne strane podsjeća na ono što je Krist rekao, a s druge objavljuje buduće stvari (Iv 16, 13). Upravo to podsjećanje jest »proročko daljnje vođenje.«²² Duh pokazuje svijetu njegovu »pravu budućnost koja je u Kristu već počela.«²³ Povijest je u svojim prirodnim, društvenim i osobnim odnosima pravi *locus theologicus* gdje se nalazi Evanđelje. Ona je dakle kriterij je li propovijedanje Evanđelja dobro usmjereno.

Evanđelje, naime, »nije dano kao čisto objektivna veličina; mi ga uvijek susrećemo u mediju ljudskog razumijevanja i svjedočenja.«²⁴ Iz toga izlazi da svaka generacija posjeduje »istinu Evanđelja samo u relativnom i perspektivističkom, nikad u definitivnom obliku. Apsolutna istina temeljno može biti samo Bog za se.«²⁵ Naše je znanje uvijek djelomično i nesavršeno (1 Kor 13, 9, 12). Ako se ne povećava, uvijek je na štetu istini. Ako zastane na određenom stupnju, osiromašuje se sama istina. Evanđelje nije samo prošla nego i sadašnja istina koja je otvorena prema budućnosti.

Suvremeno povijesna i pneumatična kateheza

U vezi s povijesnom, pneumatičnom i dinamičnom naravi Evanđelja nameće se potreba da se ono tako i shvaća i propovijeda. Polazeći od činjenice da je ljudski govor nemoćan i ograničen da sve kaže o Bogu,

¹⁸ Usp. Kasper, 215.

¹⁹ Kasper, 215.

²⁰ Zahnrt, 208.

²¹ Kasper, 215.

²² Kasper, 216.

²³ Nav. mj.

²⁴ Kasper, 220.

²⁵ Kasper, 220.

mora se paziti na naše formule. One nastaju u vremenu i u određenim mogućnostima ljudskog spoznanja. Zato su objektivno neprikladne, a psihološki opterećene vremenima i životnim promjenama, tako da mlađoj generaciji ne kažu ništa dobro. Potreban je uvijek novi rječnik. Prije nego se počne propovijedati Evanđelje, treba naučiti jezik svijeta kojemu će se propovijedati. Riječi mlađe generacije svakako su prikladnije da kažu tko je i kakav je Bog danas nego riječi jučerašnje generacije. O međusobnom objektivnom suprotstavljanju generacija ne može biti ni govora.

Kateheza ide za omogućavanjem susreta suvremenog čovjeka s Bogom. Jednostavno ponavljati rečenice Sv. pisma danas kao katehezu znači griješiti protiv njegova povijesnog shvaćanja. Ne treba zaboraviti da su mnoge dogmatske formulacije perspektivistički ograničene. Ni one, a pogotovo ostale formulacije, ne mogu imati pretenzije da odrede nešto kao konačno što je u različitim prilikama drukčije. Objava je živa riječ koja uvijek raste. Odrediti nešto kao konačno bilo bi protiv vjere koja također uvijek mora rasti. Nijedna dogma, ni druga formulacija, ne kaže sve. Situacija nas dovodi da uvijek nešto kažemo, ali nas nikad ne osposobljava da kažemo sve. Drugi će u drugo vrijeme nešto više reći. Na putu smo, a ne na cilju. Svaki dan treba davati dnevne obavijesti i upute za slijedeći korak. Evanđelje teče sa životom i on mu pruža izražajna sredstva. Riječi ga uopće ne mogu obuhvatiti; nauka je samo utoliko ukoliko ga je u određenom momentu moguće razlučiti od laži. Zbog rasta vjere i povijesnosti Evanđelja ne postoji *theologia perennis* nego mnoge teologije prema različitim povijesno-duhovnim epohama i horizontima shvaćanja. »Čovjek je povijestan, isto tako i njegovo znanje«. ²⁶ Spoznaja je dinamična. Filozofska istina je slaganje s danim »biti« koliko je nama pristupačno. Naprotiv, evandeoska je istina slaganje s Obećanjem. I kako se ono progresivno ostvaruje u vremenu, progresivna je i njegova spoznaja u vremenu. Istina je uvijek opsežnija nego pojmovi kojima je želimo obuhvatiti. Nadalje, ona »je upućena na govor, a govor na sučovjeka. Ona dolazi kao ljudska realnost samo u razgovoru«. ²⁷

Sve su stvari stvorene Božjom riječju. One se mogu samo u dijalogu s osobom shvatiti i izraziti. Stoga je u propovijedanju i katehiziranju potrebno biti u neprekidnom dijalogu sa suvremenim čovjekom. Ne treba svijet vaditi najprije iz prokletstva pa mu onda propovijedati. On je hodočasničko mjesto istine i *locus theologicus* Evanđelja. Teologija, egzegeza, biblijska teologija, liturgija izvori su kateheze. Ona u njima crpe sadržaj i kriterij pravovjernosti, a od njih se razlikuje obradom, metodom i primjenom. S druge strane, psihologija, sociologija i pedagogija koje služe za poznavanje čovjeka pomažu katehezi da umjesto dijaloga ne vodi monolog. Budući da je cilj dovesti čovjeka i Boga u osoban odnos, spomenute znanosti u tomu mogu pomoći mnogo. I red je da se proučavaju i da se s njima koristimo. Raznim narodima, mentalitetima, dobima i kulturnim nivoima odgovara i različita kateheza. Isti Pavao s istim

²⁶ Josef Böckenhoff, *Die Begründung der Wahrheit* (Lebendiges Zeugnis, Paderborn, 3. Okt. 1969, 157).

²⁷ Josef Böckenhoff, 19.

Evadželjem različito govori Korinćanima, Filipljanima i Atenjanima. Prema tome, potrebna je stalna kateheza prema raznim životnim prilikama.

Crkva mora propovijedati pravoga Krista. On je živa i dinamična stvarnost. Treba ga vidjeti i prepoznati u današnjoj borbi za ljudske odnose i svestrani napredak. Krist se ne nalazi u ne-vremenskim istinama, u nekom netjelesnom obliku. On je sakrament istine i povijesti. Nalazi se u ulicama, gradskim i seoskim bespućima, kao siromah, gladan, bolestan, prognanik. On je u u svagdašnjim događajima. Ne treba ga tražiti izvan tih događaja, izvan ljudske egzistencije. I kao savršenom čovjeku ništa mu ljudsko nije strano, i ne može biti strano; njemu je sve to vlastito, Samo se tu, u ljudskoj stvarnosti, u ljudskoj avanturi, sretaju Bog i čovjek. Ne treba, stoga, revolucionarni svijet proklinjati i obvezivati novim moralnim propisima, nego ga valja upoznavati i susretati s novim upoznavanjem Krista i čovjeka. Krist je savršen čovjek koji prema sebi usmjerava svu dinamiku humanizacije čovjeka i društva. On joj je nadašnjivač i smjer, pomoćnik, cilj i primjer. On je temelj, središte i kraj ljudskog putovanja prema istini i Bogu.

Da bi se dobila prava slika o Bogu, treba najprije u ljudskim predodžbama srušiti krivu kao što je to učinio Krist u predstavnicima klasnog shvaćanja svijeta i religije. Dok god Bog bude klasan, može ga prihvatiti samo jedna strana, a ne svi. A on se u Kristu uputio svakom čovjeku. Stoga je on Bog svih, ili nije kršćanski Bog. Kateheza može postati svoja suprotnost ako u bilo kojem obliku propovijeda klasnog Boga. Uz to, ona će mnogo izgubiti ako manipulira Bogom te ga prikazuje kao opravdanje postojećega. »Bog nije . . . Bog status quo-a nego Bog većih mogućnosti, Bog kod koga je sve moguće (Mk 10, 27). On je kriza postojećega i nada novoga i onoga što dolazi . . .«²⁸ Danas postoji tendencija da se teologija — govor o Bogu i njegovoj riječi — svede na antropologiju (Marx, Feuerbach, Freud). To je, u stvari, govor o čovjeku bez Boga. Takav je Bog kao i onaj klasni mrtav, i sav govor o njemu nosi pečat teologije »mrtvog Boga«.

Kateheza kao i sva crkvena djelatnost može lako nasjesti vremenu trudeći se oko socijalnog dokaza za Boga. Treba se čuvati zahtjeva za pošto-poto novom katehezom, koja bi bila konkretna, socijalna, politička i potpuno se poklapala s aktualnim i praktičnim potrebama današnjega društva. Ona nosi sa sobom zahtjev da Krist bude drugi nego jest, da izda samu sebe i postane propaganda za određeni vremenski oblik i socijalnu stilizaciju kao nešto konačno i savršeno. To bi u najmanju ruku značilo zastati na putu do cilja i nikad ne doći u obećani Mir i počinak (Hebr 3, 18). »Biblija sadrži poruku da mi nismo poslani sebi samima; njezin se dakle objekt ne može svesti jednostavno na posebne probleme časa, nego ona podiže pitanja koja nadilaze, ispravljaju, produbljuju i obogaćuju ona pitanja koja mi sami postavljamo. Ne može se iskorišćavati Biblija kao neki aparat, koja bi na zaziv nekih formula kao 'pomoć razvoju', 'demokracija', 'participacija', 'formacija' pružila prikladan ma-

●
²⁸ Kasper, 241.

terijal. Može se dogoditi da je ono što nam Biblija ima reći sasvim različito, ili da je pravo što nam ima reći više vrijednosti za naše napore nego što mi činimo za pomoć razvoju, za demokraciju, za participaciju, za formaciju.²⁹

Pri opravdanom zahtjevu da današnja generacija imade svoje, peto, Evanđelje, treba se čuvati pogubne redukcije Krista, koji nikada ne može prestati biti ljudski brat i objavitelj Oca. Tu ne smije biti lažnih alternativa. Ne bismo samim tim što bismo s »desnice« prešli na »ljevicu« političkog horizonta te postali revolucionari, a ne konzervativci ili što bismo zamijenili »nebeski tamjan« »socijalnim uljem«, postali autentični i potpuni vjerovjesnici istine. Treba biti ozbiljan. Crkva nema ništa od budućnosti, ako se drži samo na planu socijalne koristi ili efikasnosti da poboljša ovaj svijet ili ako pretendira biti samo »pogonsko gorivo modernog društva«.³⁰ Treba se brižno čuvati oportunitizma. U tom su daleko otišli teolozi revolucije. Zamijeniti jedan pogrešan dogmatizam drugim, jedan klerikalizam drugim isto je što promijeniti tirane, a ostaviti tiraniju. Ne treba nikad zamjenjivati ili poistovjećivati promjenu, pogotovo nasilnu, sa spasenjem. Prevelik interes i briga oko potrošnih dobara može dovesti do »iščeznuća čovjeka kao pitaoca«³¹ ili atmosfere »u kojoj je strano svako pitanje«. Zadaća je teologije i kateheze da postavljaju uvjerljiva pitanja u situaciji gdje ih ljudi ne postavljaju i buditi vjeru, nadu i ljubav.

Dva su ekstrema na koja treba pripaziti u katehezi: krivo shvaćeno prilagođavanje i krivo shvaćanje transcendencije koja ne priznaje stvarne uvjete u kojima se Bog objavljuje ljudima. Kateheza mora biti odgovor na velika pitanja čovječanstva. A ako ih nema, mora ih prije toga pobuditi u ljudima. Ako kateheza nije egzistencijalistička, ona ne dotiče čovjeka. Ne zaustavlja ga, ne privlači, ne zanima niti mu spontano širi srce i ruke.

Ne treba se služiti Evanđeljem za opravdanje »našega« tumačenja života i obranu »našega« morala. Moralizam je inače velika napast kateheta. Evanđelje je sila po sebi. Ono treba da prosvjetljuje pamet i nadahnjuje moral u novim vremenima, a ne da brani stare interpretacije, koje, ako nisu pogrešne, sigurno su nesuvremene, prema tome neprikladne, nedovoljne i praktično neupotrebljive. Evanđelje propovijedano u konkretnim prilikama rodit će stvaralačkom spontanošću. Ono nije zato da opravdava naše stare poglede, nego da otvara nove. Bila bi velika pogreška kateheze braniti prošlo umjesto da osvjetljuje sadašnje i usmjerava ga u budućnost. Ako kateheza ne dotiče čovjeka u njegovoj konkretnoj stvarnosti, onda se bavi tuđim i dosadnim stvarima koje uvijek zvuče propagandistički i utilitaristički.

Katehezom se može vršiti i nasilje i zarobljavanje savjesti puka umjesto da ih oslobađamo. Zarobljavanje je postalo sredstvo jačih, bogatijih,

●
²⁹ Zahnrt, 237.

³⁰ André Fermet, *Nouveau visage du christianisme* (Catechistes, Pariz, 88 oct. 1971, 105).

³¹ Zahnrt, 80.

pametnijih: da dominiraju. Sluge Evandjelja, u tom slučaju, postali bi gospodarima; iznevjerili bi se Evandelju. Ne smije se nitko poistovjetiti s Evandeljem i Kristom; jer će ljudi s lošim katehetom odbaciti Krista i njegovu Evandelje; a nitko nije bez grijeha. Treba propovijedati autentično Evandelje, a ne braniti grijeha Crkve. U protivnom slučaju kateheta gubi kredit. Zaboravlja da Crkva može biti i sveta i grešna. Zato uvijek *reformanda* (potrebna obnove). Uvijek je pravdati znači krivo govoriti. Koliko god se treba čuvati napadanja na nju, toliko se treba čuvati i apologetiziranja svega i pod svaku cijenu. Evandelje je iznad Crkve i svih njezinih struktura. To treba biti jasno u interesu jasnoće i uspjeha u katehizaciji.

Crkva ne smije dopustiti — a kamo li sama na tome raditi — da postane sekta. Ona mora naukom, interesom i djelom pokazati univerzalističke pretenzije. A to radi, ako pristupa svakom čovjeku s nesebičnom nakanom da mu pomogne. Ne smije dopustiti da čovjek sam krene u budućnost bez vjere, bez Evandjelja i tako postane jednodimenzionalan (Marcuse).

Evandelje, naime, nije samo prošla i sadašnja, nego i buduća veličina. Zato sa sobom nosi stvaralačku dinamiku. Njegovo propovijedanje ne bi trebalo da samo utvrđuje staro i potvrđuje gotovo, nego da izaziva ljude na razmišljanje i akciju. Evandelje mora doći iz budućnosti, pa kazati što treba raditi u sadašnjosti. Kateheza kao i svako propovijedanje Evandjelja mora biti induktivno i kritički provokativno. Jezik kojim se služi mora potjecati iz iskustva. Skolastičan i biblicističan jezik stran je današnjem čovjeku, jer ne potječe iz osobnog (današnjeg) egzistencijalističkog i gospodarsko-društvenoga područja. Zato su najosnovniji pojmovi kateheze: Bog, milost, otkupljenje postali »prazne formule«.³²

Izgubivši »Sitz im Leben«, kateheza i teologija uopće postale su patetičan, apstraktan i prazan govor. Istine koje nisu izrečene jezikom današnjeg čovjeka ostaju neaktivne. I konvencionalnost i moda mogu stajati istini na putu i odvojiti je od čovjeka. Evandelje se ne zatvara u sadašnjost niti u bilo koji momenat povijesti i ljudskog iskustva. Ono ih nadilazi. Otvara nove načine gledanja i novu mogućnost iskustva. Ukočene formule to onemogućuju. Zato, nije potvrda, nego »sablazan« pravi hermeneutički princip. Evandelju »pripada momenat otuđenja«.³³ Ono pokazuje eshatološku stvarnost. Zato je uvijek neko otuđivanje, provokacija i sablazan u vremenu kad se propovijeda. Takav je govor starozavjetnih proroka i Krista. On je »praskandal i praprovokacija kršćanskog propovijedanja vjere«.³⁴ Kristov *Govor na gori* prava je provokacija. Crkva mora dati svijetu perspektivu budućnosti, misao vodilju i cilj. Budući da je uskrsli Krist mjerilo svega, svaka informacija o njemu ujedno je provokacija.

»Povijest Isusa iz Nazareta jest opravdanje Božje pred ljudima u prisutnosti svijeta... Iako bi me Camus upitao zašto Bog dopušta da u ovom

³² Kasper, 232.

³³ Kasper, 234.

³⁴ Kasper, 238.

svijetu djeca bivaju mučena, da trpe i umiru, ja bih mogao samo tvrditi da ti tu djecu Bog drži u svojoj ruci i da je u njihovoj patnji Bog uz njih. A ako bi me Camus tada upitao kako ja to znam, kojim pravom sebi prisvajam takvu spoznaju, ja bih ga mogao poslati Isusu iz Nazareta. Isus iz Nazareta jest onaj koji mi osvjetljava smisao svijeta... i Isus iz Nazareta traži od mene još jednu drugu stvar: da svojim naporima pridonosim da u ovom svijetu bude manje djece koja će se mučiti, trpjeti i umirati.«³⁵

Čovjek ne prima riječ Božju samo razumom nego i srcem. Ta mu riječ pomaže da se domogne svoga identiteta u svakoj dobi, mjestu, kulturi s pomoću kateheze. Ona ga odgaja iz vjere, za vjeru i u vjeri. Pomaže mu da on u svojim riječima otkrije i prihvati Riječ.

Sve su obnove i promjene u Crkvi nastale novim pogledom na Pismo. Ako se danas i sutra nešto korisno želi postići na vjerskom području, na afirmiranju Radosne vijesti, onda je to moguće samo s pomoću Pisma. Crkva u Riječi posjeduje najjaču stvaralačku i otkupiteljsku silu. Treba samo da se zna njom služiti i da se zbilja njom služi.

³⁵ Zahnrt, 218.